

Ayşe Aksu, *Robert Kolej'in İzinde, Türkiye'de Amerikan Misyonerliğinin Eğitim Stratejisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017, 440 s.

Değerlendiren: Selim Selimoğlu

Yabancı okullar, eğitim tarihi açısından çok önemli bir yer işgal etmektedir. Fakat bu alandaki çalışmaların yetersiz olduğu ortada olmakla birlikte, son yıllarda Türkiye'de bu alanla ilgili çalışma yapan araştırmacıların sayısı artmaktadır.

Akademik hayatına azınlık okulları ve yabancı okullar sorunu konusuyla başlayan Ayşe Aksu, aynı zamanda bu alana kazandırdığı nitelikli tercüme ve makaleleriyle de tanınmaktadır. Ekim 2017'de Dergâh Yayınları'ndan çıkan, *Robert Kolej'in İzinde, Türkiye'de Amerikan Misyonerliğinin Eğitim Stratejisi* adlı kitap, yazarın ilk telif eseri olmakla birlikte, Robert Kolej'in ilk on yılına odaklanan, Türkçedeki en önemli ve geniş eserdir. Zengin bir kaynakçaya sahip olan eserin temel kaynaklarını *The Missionary Herald* serisi, *American Board* raporları, misyoner hatıraları ve misyonerlerin yazdıkları kurum ve faaliyet tarihçeleri oluşturmaktadır. Bunlara ilave olarak, sahada yazılmış yerli ve yabancı akademik kaynaklar ve öğrenci biyografileriyle alakalı kitap, makale, tez ve hatıralardan da yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Amerikan Board'un kendi ülkelerindeki misyonerlik tecrübelerini incelemek ve İstanbul'daki ilk okullaşma faaliyetleri olan Bebek İlahiyat Okulu ve Robert Kolej'i nesnel veriler üzerinden "tanımayı ve incelemeyi" (s. 7), Amerikan misyonerliğinin süreç içerisinde değişmeyen öğretim ilke ve metotlarını ortaya çıkarmaktır. Yazar, buradan yola çıkarak yabancı okullar üzerine yapılan klasik okumaların yeniden gözden geçirilmesini hedeflemektedir. Kitap dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Amerikan Board tarafından ABD'de açılan *Foreign Mission School*, daha sonra 12 Rum gencinin ABD'deki eğitim hikâyeleri, üçüncü bölümde İstanbul'daki ilk misyoner okulları olan Pera Erkek Yüksekokulu ve Bebek

@ Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi. sselimoglu07@gmail.com

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0160
İnsan & Toplum, 8(2), 2018, 121-127.
insanvetoplum.org

İlahiyat, son bölümde ise kitabın temel çalışma alanı olan Cyrus Hamlin tarafından kurulan Robert Kolej'in ilk on yılı araştırılmıştır. Türkiye'de yabancı okul denildiği zaman akla gelen en önemli kurumlardan biri olan Robert Kolej, Amerikalıların 1840'larda kurmuş olduğu bir dinî okul olup 1860'lardan sonra da seküler bir okula dönüşen Cumhuriyet döneminde de üniversiteleşen önemli bir kurumdur.

Aksu, kitabın genelinde Bebek İlahiyat ve Robert Kolej'e odaklanmakla birlikte birinci bölümde, bu okula felsefi, düşünsel vb. alanlarda temel teşkil eden *Foreign Mission School*'a geniş bir yer ayırmıştır. Bu amaçla okulun yurt dışındaki kurucularını, kuruluşlarını destekçilerini ve müfredatını incelemiştir. Bununla birlikte öğretmen ve idareci kadrosunu; öğrencilerin kimliklerini, okulda geçirdikleri dönüşümleri, din değiştirme hikâyelerini, okulla ilgili görüş ve düşüncelerini ortaya çıkarmıştır. Bu okul, yerli öğrenciler misyonerlik sahasına gönderildiğinde, okulda kazandıkları teknik, tarım ve benzeri becerilerin misyonerlik faaliyetlerinin önünü açması ve gittikleri yerlerde kendilerine emniyet sağlamaları amacıyla yönelik eğitim vermektedir. Böylelikle okuldan mezun gençler, hem kolonicilerin hem hükümetin hem de misyonerlerin hizmetinde işe yarayacak kalifiyeli bir elemana dönüşmektedir (s. 36). 1816'da kolej profesörlerinden Dwight'ın evinde yapılan toplantıya göre bu okulun dersleri şunlardır: "İngilizce okuma, yazma, gramer, aritmetik ve coğrafya dersleri." (s. 36). Burada dikkat çeken ve Robert Kolej'in açılışına kadar sürekli tartışılan İngilizce dersinin varlığı olmuştur. Bu, ileride kriz haline dönüşecek ve okulun kapanmasına kadar gidecektir. 1820'de Müdür Draggett'in raporunda ders müfredatının amacı şöyledir: "Bilimin değişik dallarının öğretilmesinin ve medeni hayatın yararlı zanaatlarıyla pratik olarak tanıştırılmasının yanı sıra öğrencilere sürekli ve hususi bir dikkatle Hristiyanlık doktrinleri ve vazifeleri öğretmektir." (s. 52). FSM'nin öğrenci raporları incelendiğinde iki öğrencinin uzaklaştırılma nedenleri okulun misyonu ve disipline ettiği eğitim sistemi hakkında önemli ipuçları vermektedir: Bunlardan Charles Papayou "kabiliyetleri mükemmel fakat dinî konulara kayıtsız" (s. 47) olduğu için, William Peters ise "zihnî yetersizliği ve itaatsizliği yüzünden okuldan atılmıştır." (s. 50). FSM'nin genel misyonunu tanımlamak için Rev. Ard Hoyt'un ABCFM Karar Komitesi'ne 1917'de gönderdiği mektup mühimdir: "Dilleri İngilizce, tavır ve davranışları medeni, dinleri Hristiyan." (s. 55). Bunun için ABD hükümetinin ve burs kaynaklarının 1820'de Kızılderilileri "medenileştirmek" adına çeşitli bütçeler ayırdığını görüyoruz. Hatta bağış çeşitliğinin gösterilmesi açısından, gözleri görmeyen yaşlı bir kadının kendi ördüğü 96 çorabı FSM'ye göndermesi (s. 76), bu hareketin toplumsal zemini konusunda bir ipucu vermektedir. Amerikalı misyonerlerin Kızılderililer için idealize ettiği insan tipi her ne kadar içerik ve uygulamalarda değişikliğe gidilse de farklı coğrafyalarda açılan

okullarda da aynı amaca ulaşılmak istenmiştir. Okulun kapanışı ile ilgili -okuldan mezun olan öğrencilerin ülkelerine dönmek istememesi, burada birtakım evlilik olaylarının yaşanması, öğrencilerin uyum sorunu, hava koşullarından oluşan sağlık problemleri, misyoner okullarının farklı coğrafyalarda da açılmaya başlanması gibi- gerekçelerin yanında yazarın ulaştığı temel mesele şudur: “Batı zihniyetinin, ötekileştirdiği kişi veya kitleleri, ne olursa olsun, bünyesine dâhil edememe sancısı, ırk engelini aşamama aciziyeti ve kökleşmiş sınıf taassubu bulunmaktadır.” (s. 85). Yazar ilk bölümde, FSM’nin düşünsel ve felsefi anlamda rehberlik ettiğini düşündüğü Robert Kolej’in Amerika’daki kökenini araştırmıştır.

İkinci bölümde, 1822’deki Yunan İsyanı sonrasında Osmanlı idaresinden kopan Rum ailelerinden 12 gencin Amerika’daki eğitim serüvenleri incelenmiştir. Bu öğrencilerin temel özelliklerinden biri de yetim olmalarıdır. “Dönemin raporlarında “yetimlik” vurgusu hayli yaygındır.” (s. 106). Bu gençler Amerika’ya kabul edildikten sonra yakın bir takip altına alınmışlardır ve her birinin memleketi, geliş tarihleri, okulları, mezuniyetleri ve bundan sonraki iş durumları adım adım rapor edilmiştir. Misyonerlerin Amerika’da “eğitilmek” üzere farklı ülkelerden seçtikleri öğrenci biyografileri incelendiğinde çok farklı kimliklerden öğrenciler olduğu ortaya çıkmaktadır. Mesela bunlardan biri Sakız’da dünyaya gelen Alexander Georges Paspati (1814-1891)’dir. Babası Sakız İsyanı’nda ölmüştür. Bu öğrenci, on altı dil bilmektedir ve Bizans tarihi ve arkeolojisinde rakipsiz olduğu kaydedilmektedir (s. 125). Amerika’da eğitilen ve döndüğünde misyonerlik davasına hizmet etmesi düşünülen 12 Rum genci de tıpkı FSM öğrencilerine benzer bir akıbete uğramışlar (s. 135) yani Amerika’dan dönmek istememişler ve kazandıkları mesleklerde devam etmek istemişlerdir. Bunu gören American Board, ciddi bir strateji değişikliğine gitmeye karar vermiştir. Artık Amerika dışından misyoner devşirmektense misyonerliği yerlilerin memleketinde yapmaya karar vermiştir (s. 136). Bu açıklamalardan sonra yazar Amerika’daki bu misyonerlik faaliyetlerinin yurt dışına nasıl ihraç edilmeye başlandığını anlatmaktadır.

Yazar üçüncü bölümde, bu kararın gerçekleştiği okullardan birisi olan Bebek İlahiyat Okulu’nu anlatmaktadır. Bu okul, Yerli Protestan Ermeni gençlerin yetiştirilmesi amacıyla Amerikalı misyonerlerin İstanbul’da açtığı ilk kurumdur. Aksu, F.E.H. Haines’ten yaptığı alıntıya göre, “1822 gibi erken bir tarihte Türklere İncil’i anlatma, onları dinlerinden döndürme projelerini askıya almışlar, öncelikle dillerini, geleneklerini ve ön yargılarını öğrenmeye, Hristiyanlığı yeniden canlandırarak Türklere asıl Hıristiyanlığın ne olduğunu öğretmeye karar vermişlerdi.” (s. 145). 1834’de Alexander Paspati başkanlığında William Goodell’in Pera’daki evinde 3 öğrenciyle kurulan erkek yüksekokulu Bebek İlahiyat için gerek müfredat gerek tecrübesi bakımından

rehber olacaktı. Misyonerliğin mücadele araçları olan bu okullardaki öğretmen ve öğrencilerin çevrelerine örnek olmaları beklenmiştir. Bu amaçla bu okulun kadrosunda yer alan Hosvep adlı öğretmen, diğer öğretmenlere kıyasla eğitim faaliyetlerinde çok daha marifetli olmasına rağmen, kötü arkadaşları ve içki müptelalığı yüzünden Ermenilerin okula yaklaşmasına mani olur endişesiyle okuldan uzaklaştırılmıştır (s. 144). Eğitim müfredatına bakıldığında Rumca, Ermenice Türkçe derslerinin yanında bilimsel etkinliklerin olduğunu görmekteyiz. Yazar, misyonerlerin okuldaki bilimsel faaliyetleri arkasına sığınılacak bir siper olarak kullandıklarını ve esas amacın “öğrenci çekmek” olduğunu belirtmiştir (s. 150). Bu ve benzer faaliyetleri ilerleyen yıllarda da görmek mümkündür. Ermeni Kilisesi'nin Protestanlığa geçen veya ilgi duyan Ermenilere yönelik aforoz ve baskıları neticesinde misyonerler Pera Yüksekokulu'nu Şubat 1837'de kapatmak zorunda kalmışlardır (s. 151).

Pera tecrübesinden sonra bilimsel müfredatın yerine dinî muhtevalı bir ilahiyat okulu açmaya karar veren ABCFM tarafından 1838'de Cyrus Hamlin görevlendirilmiştir. Hamlin 1839'da İstanbul'a geldiğinde Rumların izinden giden bir Ermeni milleti bulmuştur (s. 138). Hamlin'in İstanbul'da hiç beklemediği ama İstanbul'da olduğu sürece mücadele ettiği, zaman zaman onların okul tecrübesinden de yararlandığı şey Gregoryan ve Katolik Kilisesi'nin faaliyetleridir. Bunların Protestanlığı kabul eden Rum ve Ermenilere uyguladığı aforoz ve anatemalar bu toplumlar üzerinde büyük bir baskı oluşturmaktadır. Bu gerginlik, ilahiyat okulunun yer seçiminden başlayarak müfredatına kadar etki etmiştir. Hamlin, bu baskıdan kurtulmak ve mağdur ailelerin masraflarını karşılamak amacıyla okulda atölyeler açmıştır. İstanbul'daki misyonerlerin bir toplanma merkezi olan okul, aynı zamanda dinden dönen kesimin de sığınak merkezi haline gelmiştir. Bu durum, Osmanlı coğrafyasında faaliyete geçen diğer kurumlara da örnek teşkil etmiştir. Kurumu yönetenlerin hedefi dengeli, Hıristiyan karakterini benimsemiş, çalışma alışkanlığını kazanmış, gayretli, fedakâr, diğerkâm ve hemşerileri arasında hakikat davasını yaymaya kendisini adanmış bireyler yetiştirmektir (s. 176). Okulun hedefindeki öğrenci portföyü incelendiğinde ise takvalı öğrencilerin buraya seçildiğini ve bunun dışındaki öğrencilerin kesinlikle buraya kabul edilmediğini görmekteyiz (s. 176). Bebek İlahiyat'ın müfredatı incelendiğinde bilimsel etkinliklere ilgi, Müslümanlar arasında da gün geçtikçe artmaktadır. Osmanlı'da Batılılaşma hareketlerinin yaşandığı bu dönemde, deneysel çalışmaların okul üzerine dikkatleri çekmiş olduğunu görmekteyiz. Bilimsel deneylerin böylece misyonerlerin asıl muhatap kitlesi olan Müslümanları da buraya getirebilecek kudrette bir ilgi odağı olduğu ortaya çıkmıştır (s. 178). Bu durum göstermektedir ki Hamlin dönemin bilimsel gelişmelere akan ruhunu iyi keşfetmişti ve bunu misyonerlik hedefleri için kullanmayı başarmıştı (s. 179). 1844'e kadar müfredatta devam eden bilimsel ağırlık, okulun amacı dışına çıktığı gerekçesiyle

ABC FM Genel sekreteri Rufus Anderson'un İstanbul ziyareti sonrasında değişikliğe uğramıştır. Bundan böyle takvalı ve kabiliyetli öğrenciler haricindeki öğrencilere okul ücretli olacaktı, gündüzcü öğrenci kabul edilmeyecek olup öğrencilerin İngilizce öğrenimi ile hiçbir ilgisi olmayacaktı (s. 181). 1846'da değişen programda, yeni bir teoloji şubesinin de kurulması kararlaştırılmıştır. Buraya kabul şartlarına bakıldığında ise takvalı ve ileride elçilik yapma keyfiyetine sahip kişiler tercih edilmektedir. "Ayrıca müfredatta kilise tarihine fazla önem verilmesi dikkat çekmektedir. Muhtemelen mevcut kilise yapısının sorgulanması ve klasik Protestan eleştirilerinin zemin bulması, akabinde Ermenilere bunun yine genç Protestanlar tarafından hakıyla anlatılması hedeflenmiştir." (s. 184). 1848'de yeniden Hamlin tarafından programda değişikliğe gidilmiş ve Hamlin 1849'da yazdığı raporda kurumun işlevini; okulun temelini teşkil eden İncil elçiliği şubesi, hakikat ve medenileşme davasına sadık, ehliyetli öğretmen yetiştirilmek için eğitim şubesi, Protestan cemaatini toplumun baskısından kurtarmak amacıyla faydalı zanaatlar şubesi olmak üzere üç kısma ayırmıştır. 1853 yılında Bebek İlahiyat Okulu'nda, teoloji şubesinde antik ve modern Ermenice, Türkçe, Rumca ve İngilizce öğretimi yapılmaktaydı. Böylelikle amaç Yunan İsyanı'ndan önceki çalışmaya benzer bir gayretle Rum ve Ermenilerin dillerini öğrenmeleri, edebiyatlarına vâkıf olmaları ve Türkçe'nin boyunduruğu altından kurtarmaktır. Yazara göre, okulun kapanmasına yakın Türkçe şubesinin açılmasının sebebi, 1855'te Hatt-ı Hümayun sayesinde Türklere ve Müslümanlara Hıristiyanlığı alenen tebliğ etme fırsatının verilmesidir (s. 204).

Bebek İlahiyat Okulu'nda öğrenim gören öğrencilerin biyografileri incelendiğinde mezunların; pastör, tercüman misyoner, öğretmen, yerli yardımcı, kitap çerçisi alanlarında istihdam edildiği görülmektedir. Bunların yanında tıp, hukuk vb. alanlarda eğitim almak amacıyla 9 öğrenci Amerika'ya gitmiştir. Bu da Bebek İlahiyat'ın yurt dışı yönelişlerini Avrupa'dan Amerika'ya çevirebildiğini göstermektedir (s. 235). Hamlin ile ABC FM arasında sürekli gündeme gelen kriz, İngilizce öğretimi ve atölyeler konusunda olacaktır. Hamlin'e göre İngilizce öğretimi Katoliklerle daha iyi rekabet edebilmek için, Batı'nın kültürel mücadelesinin erlerini yetiştirmek, diğer kolejlerle rekabet edebilmek, Osmanlı donanmasındaki iş imkânlarından yararlanmak, tercümanlık mesleği, geçmişi daha iyi öğrenebilmek için gerekli iken, ABC FM'ye göre İngilizce öğrencileri dünyevileştirdiği, misyoner hizmeti yerine Batı'ya göçlerin önünü açması, İngilizce eğitimi alan yerli misyonerlerin Batı'daki misyonerlerle eşit statüye ulaşma endişesi ve yerli misyonerliğin de devamı bakımından kaldırılması gereken bir ders niteliğini taşımaktadır. Yaşanan tartışmalardan ve görüşmelerden sonra Hamlin, New Yorklu armatör Christopher R. Robert'le İstanbul'da bir kolej kurulması bağlamında yazışmalara başladı ve bunun üzerine 1 Mayıs 1860'ta Ame-

rican Bord'dan istifa etti. Bebek İlahiyat Okulu, kız muadiliyle 1862 yılında Merzifon'a nakledildi (s. 276). Yazar, izini sürdüğü bu eğitim mücadelesinden günümüzde bazı kesimlerin Amerikalı misyonerleri "bilgiyi, aydınlığı, Batılılaşmayı, modern eğitim kurumlarını bu topraklara getiren kişiler" şeklinde algılamaları ve yansıtmaları, bunun sonucu olarak onlara minnettarlık hisleri beslemelerinin bir "şartlanmışlıktan" öteye geçmediğini, Amerikalıların bu topraklara sadece kendi kültürlerinden ve dinî anlayışlarından başka bir şey getirmediğini dile getirmiştir (s.278). Her ne kadar 19. yy.'daki misyonerlik olaylarını ülke içi ve ülke dışı bağlantılarıyla birlikte geniş bir şekilde anlatsa da dördüncü bölümde yazar, kurucu ismi Cyrus Hamlin üzerinden Robert Kolej'in ilk on yılına (1863-73) odaklanmaktadır.

Aksu, Robert Kolej'in tarihini sadece kronolojik olarak ele almamaktadır. Aynı zamanda dönemin olay ve olgularını, sosyal yaşantısını, ticari hayatını ve kültürel ortamını da zengin bir şekilde okuyucuya sunmaktadır. Kolej'in ana eksenini, tek bir millete hitap etmek yerine birden fazla millet mensubunun yer aldığı; çok dilli, çok etnisiteli ve buna mukabil seçilmiş öğrencilerden oluşan bir yapı üzerine oturtulmuştur. Bu yönüyle de kolej, American Board'un genel eğitim çizgisinden epeyce bir sapma göstermiştir (s. 281). Ticaretten denizcilığe, maden ve taş biliminden mantık ve tarihe kadar geniş bir yelpazeyi içine alan bu müfredat, belli ki Müslümanlar da dâhil, o dönemin Osmanlı halk kitlelerinin tamamından gelecek öğrencilere talip olduğunu ilan etmiş olmaktadır (s. 336). Okulun yer seçimi de birçok yönden dikkat çekicidir. İlk olarak bir Bizans sarayında açılması düşünülen kolej için daha sonra Rumeli surlarının üst tarafında karar kılınmıştır. Okul için tayin edilen mevki tarihi bir önem arz etmektedir. Fatih Sultan Mehmed Han'ın fethe başladığı yer olması, fetih şehitlerinin burada medfun olması, Fetih'ten sonra Bektaşî tekkelerinden birinin kurulduğu mıntıkaya Amerikan misyoner grubunun bir okul açması son derece anlamlı, bilinçli ve mesaj yüklüdür. Tüm bunlar Hamlin tarafından söylenildiği iddia edilen sözü destekler niteliktedir: "Fatih nasıl ki İstanbul'u fethe buradan başladıysa ben de onu geri almaya buradan başlayacağım." (s. 313). Nitekim inşaat başladığında köşe taşı indirme töreninde konuşan Rum avukat Philip Apostolides İstanbul surlarını kastederek, "Bu bina o surlardan daha yüksek bir yerde bulunmaktadır. Onlara hükmetmektedir. Bu binanın gücü manevidir ve ebedidir. O surların yıkılıp gittiğini görecektir" diyerek oradaki kimselerin hissiyatına tercüman olmuştur (s. 313). Hamlin'in kolejin tüm malzemelerini Amerika'dan getirmesi kaynakların kendi ülkesine akmasını istemesinin yanında, daha da önemli olan, Amerikan kolejinin bahçe kapısından bacasına, sırasından masasına, perdelerinden dolaplarına, lambasından bardağına kadar tüm malzemeleriyle; bunların deseni, şekli, rengi ve kokusuyla Amerikalı olmasını istemesindedir (s. 320). Hamlin, mekânın insan halet-i ruhiyesi üzerindeki etkisini iyi çözümlemiş ve

eğitim ortamını buna göre dizayn etmiştir. Hamlin, okulun inşasında kullanılacak taştan kullanılacak harca kadar titiz bir araştırma yapmıştır ve İstanbul'un en yeni-si sekiz yüz yıllık hisarlarından numuneler almıştır. Bu da Hamlin'in okul binasının günü kurtarmak için yapılan bir mekân olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu da misyonerlik faaliyetlerinin bu coğrafyada kendilerine biçtiği ömrü tayin açısından oldukça anlamlıdır.

Robert Kolej'de öğretmenlerin rol-model olması çok önemlidir. Nitekim öğretmenlerden şiddet olayına karışan Prof. Schauffler (s. 333) ve gayr-i ahklaki tutum sergileyen John Alsop Paine'in (s. 334) okul ile ilişkisi kesilmiştir. Robert Kolej'in belki de en zor süreçlerini yaşadığı ilk on yılda en fazla baş ağrıtan mesele dinî eğitim ve öğretim konusu olmuştur (s. 349). Dinî ayinlere katılma zorunluluğu farklı dindeki öğrenciler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Öğrenciler muhtemelen kolejde yaygın olan vicdan özgürlüğü ifadesi ile bu duruma tepkilerini göstermiştir. Hamlin'den sonra Müdür Washburn yönetiminde bu sorun ciddi öğrenci kayıplarına yol açmıştır. Hamlin özellikle dinî eğitim, disiplin ve Bulgar öğrenciler konularında American Board mensuplarıyla ayrı düşmüş, aralarında kapanmaz ayrılıklar oluşmuştu. Klasik Amerika pragmatizmi, doğası gereği, önündeki engel kendi öz evladi bile olsa bertaraf etmekten çekinmemiş (s. 392) ve Hamlin 26 Eylül 1973'te bir daha dönmek üzere İstanbul'dan ayrılmıştır.

Ayşe Aksu, sadece bir kurum tarihi araştırması yapmamış, aynı zamanda misyoner okullarıyla ilgili parçaları birleştirerek Batı eğitim zihniyetinin genel görünümünü ortaya çıkarmıştır. Yazar, her ne kadar 1810'lardan alıp 1870'lere kadar bir misyonerlik tarihi anlatsa da kitap 1863-73 arasına odaklanmaktadır.

Yazar, Hamlin örneği üzerinden eğitimden ders almasını bilenlere bir öğretmenin gayretlerinin birey ve kurumların hayatı üzerinde ne kadar önemli olabileceği gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Böylelikle eğitimin temelinde yer alan ancak çoğu kez gereken önem verilmeyen şuur meselesine dikkatleri çekmiştir.

Günümüze kadar öncü kadrolar yetiştirme iddiasını sürdüren Robert Kolej, son dönem Osmanlı ve erken Cumhuriyet elitleri üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu kadrolar dönemin fikir, sanat, siyaset ve bürokrasi hayatında aktif yer almakla birlikte yeni insan ve yeni hayat tipini öncelemiştir. Bu anlamda Robert Kolej'in tarihi Osmanlı ve Cumhuriyet modernleşmesi hareketlerini anlamada oldukça önemli bir yere sahiptir. Kitap bu konuya farklı bir açılım getirmektedir. Aksu'nun bu çalışması yabancı okullar literatürüne önemli bir katkı sağladığı açıktır ve aynı zamanda bu konulardaki araştırmalarına devam etmesi alana nitelikli çalışmalarının geleceğini vaad etmektedir.